УДК 338.03:636.5

М. А. Полегенька,
асистент, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

DOI: 10.32702/2306-6806.2019.3.137

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ПТАХІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

M. Polehenka,
assistant professor of the Dnipro State Agrarian and Economic University

AN ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF POULTRY PRODUCTION IN UKRAINE

У статті досліджено сучасні тенденції, проблеми та перспективи функціонування розвитку галузі птахівництва в Україні в контексті статистичного аналізу. Галузь являє собою складне агропромислове виробництво з тривалим безперервним циклом, який не можна періодично зупиняти. Продукція птахівництва, маючи швидкі темпи розвитку і відтворення, більшу доступність за ціною, користується підвищеним попитом на свою продукцію у населення. Птахівництво історично широко розвинене на всій території України, виступає традиційною галуззю сільського господарства та переважно сконцентровано навколо великих міських мегаполісів.

Виявлено тенденції динаміки поголів'я птиці, виробництва продукції птахівництва — м'яса птиці та яєць за категоріями господарств в Україні. Встановлено, що птахівництво є мобільним для застосування інновацій та залучення інвестицій з різних джерел і відрізняється від інших галузей тваринництва прискореним оборотом вкладеного капіталу. До основних факторів, які забезпечили зростання обсягів виробництва продукції галузі, слід віднести значні інвестиції, технічне переоснащення й розширення виробничих потужностей птахівничих підприємств, якісне поліпшення племінних ресурсів та сучасний менеджмент.

Ідентифіковано причини низької ефективності галузі на фоні збільшення обсягів виробництва. Процеси монополізації ринку виробництва м'яса сільськогосподарської птиці, імпорт дешевої продукції з-за кордону, зношеність засобів виробництва призвели до зменшення рентабельності більшості підприємств та їх банкрутства. З'ясовано, що подальше ускладнення економічної ситуації в країні призводить до зниження реальних доходів населення і скорочення фонду споживання яєць, що впливає на обсяги виробництва промислових підприємств.

Обгрунтовано основні напрями та визначено потенційні можливості й шляхи підвищення ефективності господарської діяльності птахівничих підприємств в Україні, які полягають у впровадженні механізації і автоматизації процесів, оптимізації кормової бази та поліпшенню умов утримання відповідно до ветеринарно-санітарних норм з метою прискореного розвитку і насичення внутрішнього ринку високоякісною вітчизняною продукцією галузі, що гарантуватиме продовольчу безпеку держави, забезпечення переробної промисловості сировиною, населення — м'ясом та яйцями відповідно до норм споживання. Основними виробниками м'яса птиці і яєць повинні стати птахівничі підприємства при значному скороченні питомої ваги особистих селянських господарств, які не здатні забезпечувати розвиток галузі на інноваційній основі.

In the article modern tendencies, problems and prospects of functioning of development of poultry industry in Ukraine in the context of statistical analysis are researched. The sector represents a complex agricultural production with a continuous continuous cycle, which can not be interrupted periodically. Poultry products, with a rapid pace of development and reproduction, greater affordability, are in high demand for their products from the population. Poultry breeding is historically widely developed throughout the territory of Ukraine, serving as the traditional branch of agriculture and is mainly concentrated around large urban megacities.

The tendencies of the dynamics of poultry, poultry production and poultry meat and eggs by categories of farms in Ukraine are revealed. It is established that poultry farming is mobile for the application of innovations and attraction of investments from different sources and differs from other branches of livestock farming by accelerated turnover of invested capital. Considerable investments, technical re-equipment and expansion of

production facilities of poultry enterprises, qualitative improvement of tribal resources and modern management should be attributed to the main factors which ensured growth of volumes of production of the branch.

The reasons for the low efficiency of the industry are identified in the context of increased production volumes. The processes of monopolization of the market for the production of poultry meat, the import of cheap products from abroad, and the deterioration of the means of production led to a decrease in the profitability of most enterprises and their bankruptcy. It was clarified that the further complication of the economic situation in the country leads to a decrease in real incomes and a decrease in the egg consumption fund, which in turn affects the volumes of production of industrial enterprises.

The basic directions and the potential possibilities and ways of increase of efficiency of economic activity of poultry enterprises in Ukraine are grounded. They are implementation of mechanization and automation of processes, optimization of forage base and improvement of conditions of keeping in accordance with veterinary and sanitary norms with the purpose of accelerated development and saturation of domestic market with high quality domestic products of the industry, which in turn guarantees the food security of the state, providing the processing industry with raw materials, the population — meat and eggs in accordance with consumption standards. The main producers of poultry meat and eggs should be poultry enterprises, with a significant reduction in the share of private farms that are unable to provide the industry with innovative development.

Ключові слова: птахівництво, продукція галузі птахівництва, промислове виробництво, поголів'я птиці, м'ясо птиці, яйця, економічна ефективність.

Key words: poultry breeding, products of poultry industry, industrial production, livestock, poultry, eggs, economic efficiency.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Одним із факторів, що впливає на економічний стан країни є покращення якості життя громадян, у тому числі й за рахунок вирішення питань забезпечення продовольством. У цьому контексті птахівництво в Україні відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни, як основний виробник високоякісного тваринного білка, частка якого в раціонах українців сягає майже 40% за рахунок споживання яєць і м'яса птиці. Тому ми вважаємо, що є всі підстави говорити,про те, що виробництво продукції галузі птахівництва безпосередньо впливає на продовольчу безпеку країни, а тому дослідження даної проблематики є актуальним.

Для успішного маркетингу та планування виробництва велике значення має моніторинг стану галузі і прогнозування розвитку виробництва на певний період. Аналіз статистичних даних за минулий період дозволяє отримати загальні тенденції щодо подальшого розвитку виробництва продукції птахівництва та підвищення ефективності даної галузі.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблема розвитку галузі птахівництва займає провідне місце в роботах вітчизняних науковців. Зазначеній проблемі приділяли увагу такі автори: М.В. Присяжнюк, М.В. Зубець, П.Т. Саблук, І.І. Вініченко, Д.В. Маховський, І.О. Щетініна, В.І. Дяченко, С.В. Седнецька, Ю.Б. Іщенко, Д.О. Кирилюк, В.П. Бородай, А.В. Вертійчук, А.Ю. Мельник, Ю.А. Рябоконь, О.В. Терещенко та багато інших. У своїх працях вони досліджували тенденції розвитку і функціонування птахівництва в Україні. Проте, незважаючи на значну кількість публікацій та враховуючи швидкий розвиток птахівництва в мінливому ринковому середовищі, необхідно продовжувати дослідження специфіки й особливостей функціонування підприємств даної галузі для виявлення резервів і пошуку шляхів підвищення її ефективності.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає в аналізі сучасного стану виробництва продукції птахівництва, виявленні тенденцій роз-

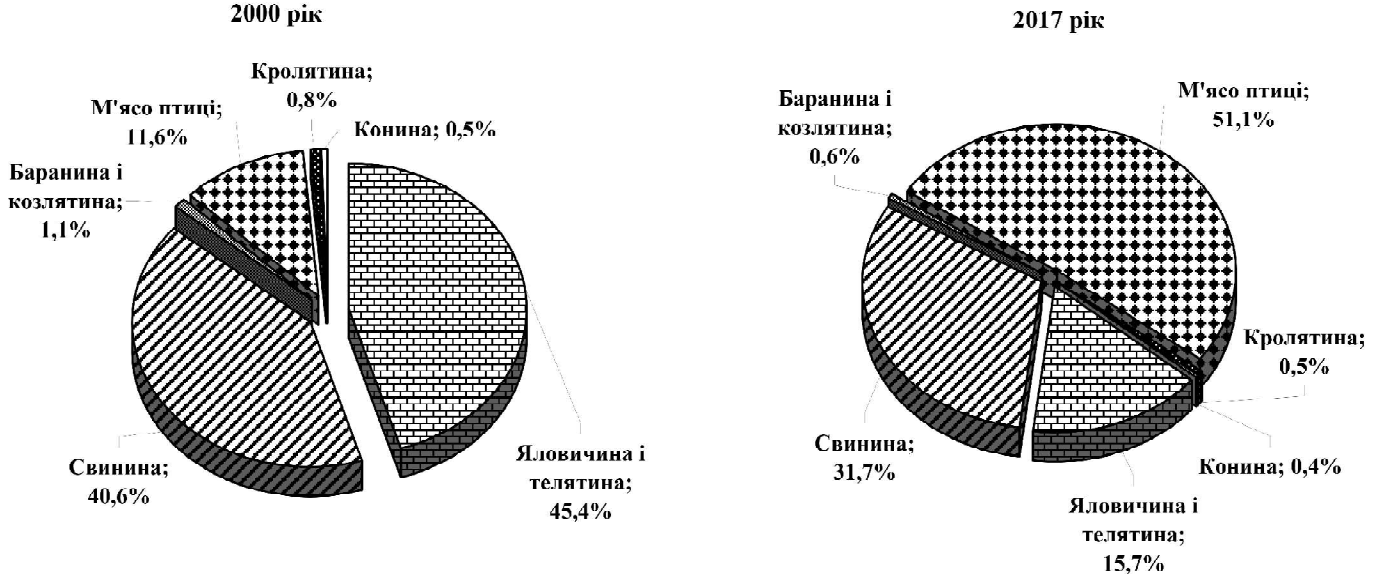

Рис. 1. Структура виробництва м'яса всіх видів в Україні

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

Таблиця 1. Динаміка поголів'я птиці всіх видів

Роки	Поголів'я птиці				
	У всіх категоріях господарств, млн гол.	у т.ч. у сільськогосподарських підприємствах		у т.ч. у господарствах населення	
		млн голів	питома вага, %	млн голів	питома вага, %
2000	123,7	25,3	20,5	98,3	79,5
2005	161,9	66,6	41,1	95,3	58,9
2010	203,9	110,5	54,2	93,2	45,8
2011	200,7	105,7	52,7	95,0	47,3
2012	214,0	117,8	55,0	96,1	45,0
2013	230,2	132,0	57,3	98,2	42,7
2013*	220,6	127,2	57,7	93,3	42,3
2014*	213,3	122,0	57,2	91,2	42,8
2015*	203,9	112,0	54,9	91,9	45,1
2016*	201,6	109,8	54,5	91,8	45,5
2017*	204,8	112,5	54,9	92,3	45,1
2017 у % до 2000	165,6	444,7	x	93,9	x

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

витку та визначенні особливостей функціонування цієї галузі в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Птахівництво як одна з галузей сільськогосподарського виробництва, будучи наукомісткою, матеріаломісткою і енергоємною, як і всі галузі сільського господарства, але на відміну від інших, найбільш легше піддається автоматизації, електрифікації та механізації виробничих процесів. Ця галузь являє собою складне агропромислове виробництво з тривалим безперервним циклом, який не можна періодично зупиняти. Кінцевою продукцією виробництва цієї галузі є інкубаційні і харчові яйця, м'ясо, продукти забою і переробки, пух та пір'я [3].

У загальній структурі виробництва м'яса сільськогосподарськими підприємствами України в 2017 році більше половини належить виробництву м'яса птиці, майже третину займає виробництво свинини і на останніх позиціях виробництво яловичини і телятини (рис. 1). Це вказує на те, що продукція птахівництва, маючи швидкі темпи розвитку і відтворення, більшу доступність за ціною, користується підвищеним попитом на свою продукцію у населення.

Впродовж 2000—2017 рр. на ринку м'яса відбулися кардинальні зміни. Якщо в 2000 р. основу виробництва становила яловичина і телятина, яка займала стабільну частку 45,4%, то в 2017 р. вона зменшилася майже втричі. Також знизилася частка виробництва свинини, відповідно, із 40,6% у 2000 р. до 31,7% у 2017 р. Водночас питома вага м'яса птиці усіх видів за вказаний період зросла із 11,6% до 51,1%. Такі зміни передусім стали закономірним наслідком катастрофічної ситуації у галузі скотарства, появі якій сприяли неплатоспроможність вітчизняних споживачів, незадовільне співвідношенням доходів і витрат виробників, низька забезпеченість й значне підвищення ціни на корми, неефективна система збуту й переробки продукції, а також втрата тварин через хворобу. З іншого боку, швидка окупність вкладання капіталу у виробництві м'яса птиці зумовила зростання інвестицій у цю галузь, будівництво сучасних великих птахофабрик та створення потужних вертикально-інтегрованих компаній.

Птахівництво є мобільним для застосування інновацій та залучення інвестицій з різних джерел і відрізняється від інших галузей тваринництва прискореним оборотом вкладеного капіталу. Підвищення споживчого попиту на м'ясо птиці стимулює нарощування обсягів його виробництва на промисловій основі. Впродовж останніх років у результаті реалізації заходів щодо стабілізації та нарощування обсягів виробництва продукції птахівництва галузь стійко та динамічно розвивається. До основних факторів, які забезпечили зростання обсягів виробництва, слід віднести значні інвестиції в цю галузь, технічне переоснащення і розширення виробничих потужностей птахівничих підприємств, якісне поліпшення племінних ресурсів та сучасний менеджмент даній галузі. Під впливом цих факторів спостерігається збільшення поголів'я птиці, підвищення її продуктивності, та відповідно, нарощування обсягів виробництва продукції птахівництва.

Протягом 2000—2017 рр. спостерігається збільшення поголів'я птиці всіх видів у 1,6 рази (табл. 1). У 2017 році його кількість в усіх господарствах населення склала 204,8 млн голів, з них у сільськогосподарських підприємствах — 112,5 млн голів, а в господарствах населення — 92,3 млн голів. Звідси можна визначити, що найбільшу частку у структурі поголів'я в 2017 р. складають сільськогосподарські підприємства — 54,9%, а господарства населення — 45,1%. У 2000 р. ситуація стосовно розподілу поголів'я була прямо протилежна: питома вага

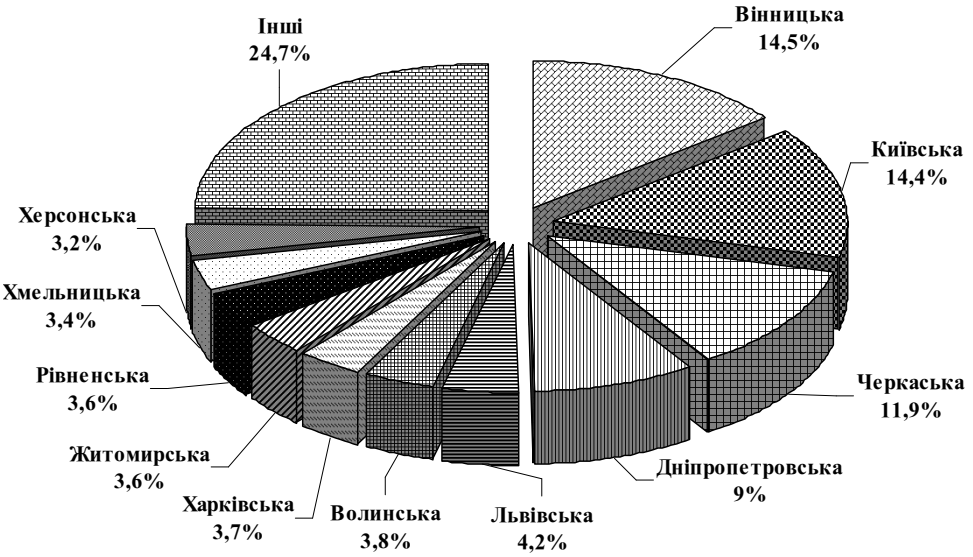

Рис. 2. Розподіл поголів'я птиці по областях України на 2017 р.

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

сільськогосподарських підприємств становила у структурі поголів'я птиці всіх видів — 20,5%, а господарств населення — 79,5% і кількість поголів'я досягала показника 123,7 млн голів.

Збільшення поголів'я птиці всіх видів у 2017 році, в порівнянні з минулим періодом, відбулося за рахунок збільшення поголів'я у сільськогосподарських підприємствах. Як бачимо, зростання поголів'я птиці є позитивним у розвитку птахівництва і при підвищенні продуктивності птиці забезпечує нарощування виробництва продукції. Щодо зонального розподілу птахівництво історично широко розвинене на всій території України, тобто виступає традиційною галуззю сільського господарства, завдяки сприятливим кліматичним умовам та високому рівню розвитку зернового господарства. Птахівництво переважно сконцентровано навколо великих міських мегаполісів. Така система розподілу враховує специфіку виробництва продукції птахівництва та орієнтованість на великі ринки збуту. Лідерами з вирощування сільськогосподарської птиці, де зосереджено 50% утримуваного поголів'я птиці всіх видів на 2018 рік, є Вінницька (29,6 млн гол.), Київська (29,5 млн гол.), Черкаська (24,3 млн гол.) та Дніпропетровська (18,5 млн гол.) області (рис. 2). Саме в цих регіонах зосереджена найбільша кількість птахівничих підприємств [2].

Таблиця 2. Групування сільськогосподарських підприємств за наявністю поголів'я птиці всіх видів у 2017 р.

Групи	Кількість підприємств		Чисельність поголів'я	
	одиниць	у % до загальної кількості	тис. голів	у % до загальної кількості
Підприємства - всього	521	100,0	112512,3	100,0
з них мали, голів				
до 50	64	12,3	1,1	0,0
51–99	53	10,2	4,5	0,0
200–499	31	6,0	7,9	0,0
500–999	29	5,7	20,3	0,0
1000–1999	35	6,7	48,4	0,0
2000–2999	21	4,0	47,2	0,1
3000–3999	31	5,9	105,8	0,0
4000–4999	12	2,3	49,50	0,1
5000–6999	12	2,3	75,4	0,1
7000–9999	10	1,9	78,7	0,1
10000–24999	39	7,5	607,6	0,5
25000–49999	41	7,8	1080,1	1,0
більше 49999	143	27,4	110385,8	98,1

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

Розглядаючи частку поголів'я птиці всіх видів відповідно до категорій господарств, можна констатувати наступне, що більше половини утримуваного поголів'я припадає на сільськогосподарські підприємства. Це свідчить про те, що підвищення рівня забезпеченості продовольчого ринку продукцією птахівництва неможливо здійснити за рахунок розвитку господарств населення. Адже нарощування обсягів виробництва продукції птахівництва можливе лише за рахунок великих спеціалізованих підприємств, які здатні організувати рівномірне, цілорічне виробництво на основі комплектування промислового стада, збалансованої годівлі та забезпечення технологічних вимог, а також ефективно застосовувати засоби ветеринарної профілактики та забезпечувати високу продуктивність праці.

Підвищення ефективності підприємств птахівництва тісно пов'язане з подальшою концентрацією поголів'я на підприємствах (табл. 2).

Дані таблиці 2 свідчать, що в 2017 р. в Україні функціонувало 521 підприємство, яке займалося вирощуванням птиці. Із них у 143 підприємств чисельність поголів'я птиці становила понад 50 тисяч голів. У таких підприємствах було зосереджено понад 98% загального поголів'я птиці у сільськогосподарських підприємствах. Це свідчить про великопромислове утримання птиці. Зростання поголів'я птиці є позитивним у розвитку птахівництва і при підвищенні продуктивності птиці забезпечує нарощування виробництва продукції. Після тривалого кризового періоду, починаючи з 2000 року розвиток птахівництва супроводжується щорічним приростом виробництва м'яса птиці [1].

В Україні в 2017 році вироблено 1586,2 тис. тонн у живій масі та 1184,7 тис. тонн у забійній масі м'яса птиці. Порівнюючи розвиток галузі у 2000 р. та у 2017 р., варто відмітити, що виробництво м'яса птиці у 2017 році перевищило виробництво у 2000 р. майже в 6 разів у живій масі та у 6,1 рази у забійній масі (табл. 3). Це значною мірою обумовлено тим, що виробництво м'яса у сільськогосподарських підприємствах зросло майже у 23,3 рази. Збільшення обсягів виробництва м'яса птиці зумовлене насамперед тим, що населення надає перевагу м'ясу птиці в порівнянні із іншими видами м'ясної продукції. Економічна криза призвела до істотного скорочення доходів населення, а роздрібна ціна на м'ясо

Таблиця 3. Динаміка виробництва м'яса птиці в Україні

Роки	Виробництво м'яса птиці									
	у живій масі, тис. т					у забійній масі, тис. т				
	в усіх категоріях господарств	в сільськогосподарських підприємствах	питома вага, %	в господарствах населення	питома вага, %	в усіх категоріях господарств	в сільськогосподарських підприємствах	питома вага, %	в господарствах населення	питома вага, %
2000	264,9	58,7	22,1	206,2	77,9	193,2	35,8	18,5	157,4	81,5
2005	671,6	462,9	69,0	208,7	31,0	496,6	319,8	64,4	176,8	35,6
2010	1278,8	1047,2	81,9	231,6	18,1	953,5	772,0	81,0	181,5	19,0
2013	1568,9	1322,5	84,3	246,4	15,7	1168,3	966,6	82,7	201,7	17,3
2013*	1475,3	1241,4	84,1	233,9	15,9	1096,2	904,5	82,5	191,7	17,5
2014*	1541,1	1311,2	85,1	229,9	14,9	1164,7	974,4	83,7	190,3	16,3
2015*	1505,3	1294,5	86,0	210,8	14,0	1143,7	967,7	84,6	176,0	15,4
2016*	1527,5	1311,1	85,8	216,4	14,2	1166,8	992,4	85,0	174,4	15,0
2017*	1586,2	1369,7	86,4	216,5	13,6	1184,7	1014,1	85,6	170,6	14,4
2017 у % до 2000	598,7	2333,4	x	104,9	x	613,2	2832,7	x	110,3	x

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

Таблиця 4. Динаміка виробництва яєць в Україні

Роки	Виробництво яєць, млн шт.					Виробництво яєць на одну особу, шт.
	Господарства усіх категорій	Сільсько-господарські підприємства	Питома вага, %	В господарствах населення	Питома вага, %	
2000	8808,6	2977,3	33,8	5831,3	66,2	179
2005	13045,9	6458,1	49,5	6587,8	50,5	277
2010	17052,3	10249,6	60,1	6802,7	39,9	372
2013	19614,8	12234,2	62,4	7380,6	37,6	431
2013*	19094,1	12093,8	63,3	7000,3	36,7	443
2014*	19587,3	12536,2	64,0	7051,1	36,0	456
2015*	16782,9	9762,2	58,2	7020,7	41,8	392
2016*	15100,4	8067,6	53,4	7032,8	46,6	354
2017*	15505,8	8365,3	54,0	7140,5	46	365
2017 у % до 2000	176,0	280,9	х	122,5	х	203,9

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

птиці є значно нижчою в порівнянні з ціною на яловичину та свинину, що в свою чергу робить м'ясо птиці доступним для збіднілих верств населення.

Позитивним у розвитку галузі є те, що змінюється співвідношення виробництва продукції птахівництва між сільськогосподарськими підприємствами і господарствами населення. Якщо в 2000 році сільськогосподарськими підприємствами було вироблено 58,7 тис. т. (22,1% від загального обсягу виробництва) м'яса птиці, то в 2017 році — 1369,7 тис. т, або 86,4% виробництва м'яса пиці в усіх категоріях господарств. Це свідчить про те, що в Україні ефективно функціонують великі спеціалізовані підприємства на основі залучення інноваційно-інвестиційних ресурсів та спеціалізуються на вирощуванні високопродуктивних м'ясних кросів птиці — бройлерів, які в свою чергу мають ряд економічних переваг в порівнянні з виробництвом інших видів м'ясних порід птиці. Такий стан пояснюється значною селекційною пластичністю і технологічною мобільністю бройлерів, високою дієтичною і харчовою якістю, що дозволяє досягати високої продуктивності птиці. Розвиток бройлерного птахівництва в Україні став можливим завдяки одержанню високопродуктивних кросів птиці, застосування науковообгрунтованої системи годівлі, використання сучасних технологій утримання, застосування ресурсозберігаючих технологій виробництва продукції птахівництва, концентрації і спеціалізації в галузі, що дозволяє у бройлерних підприємствах одержувати високий вихід продукції, сприяє підвищенню інтенсивності росту птиці і скороченню строків їх утримання, зниженню витрат корму та поліпшенню якості виробленої продукції.

Другим, не менш важливим продуктом птахівництва, є виробництво яєць. Цей напрям є одним із найбільш прибуткових видів діяльності в тваринництві, і є дієвим стимулом для його розвитку та нарощування виробництва продукції птахівництва. Виробництво яєць впродовж тривалого періоду часу залишається одним із найбільш прибуткових. Динаміка виробництва яєць в Україні за формами господарювання свідчить, що в Україні воно поступово зростає (табл. 4). Нарощування обсягів виробництва в останні роки здійснюється за рахунок різкого підвищення продуктивності курей, особливо це стосується великих сільськогосподарських підприємств, завдяки покращенню селекційної бази та збалансованості і якості кормів. Так, виробництво яєць птиці всіх

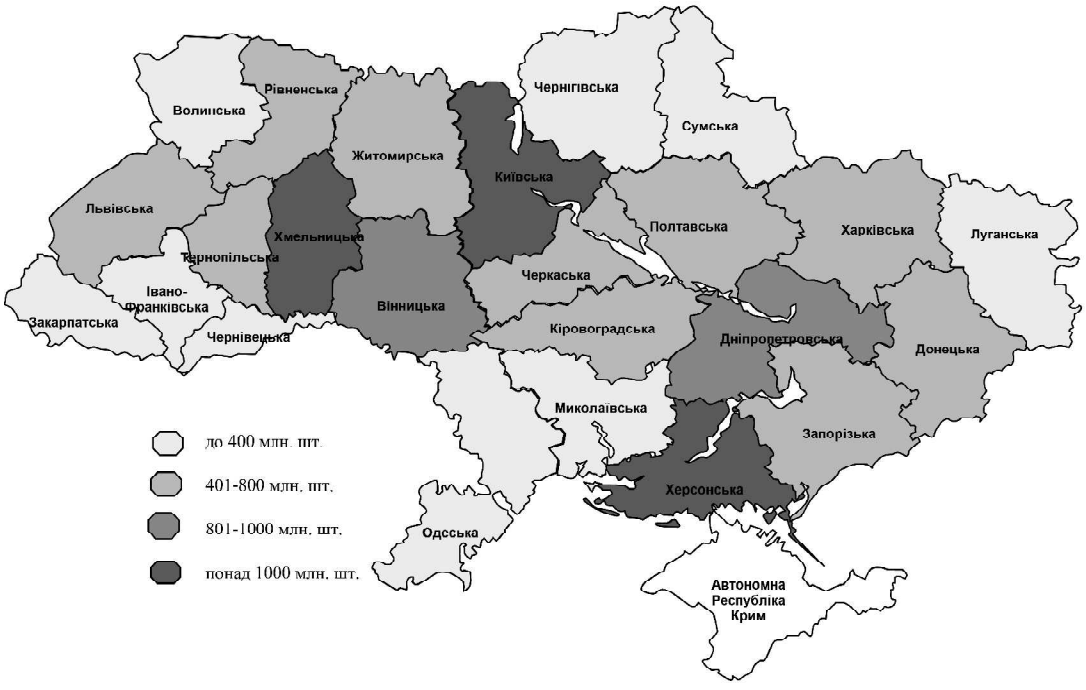

Рис. 3. Картограма виробництва яєць по Україні в 2017 р.

Джерело: адаптовано [6].

Таблиця 5. Групування сільськогосподарських підприємств за обсягом виробництва яєць у 2017 році

Групи	Кількість підприємств		Вироблено яєць	
	одиниць	у % до загальної кількості	млн шт.	у % до загальної кількості
Підприємства - всього	381	100,0	8365,5	100,0
з них з обсягом, тис. шт.				
до 10,0	118	30,9	0,3	0,0
10,1-50,0	53	13,9	1,2	0,0
50,1-100,0	25	6,7	1,4	0,0
100,1-500,0	47	12,3	7,6	0,1
500,1-1000,0	9	2,4	6,1	0,1
1000,1-5000,0	20	5,2	71,9	0,8
5000,1-10000,0	24	6,3	108,3	1,3
10000,1-50000,0	39	10,2	631,9	7,5
більше 50000,0	46	12,1	7536,6	90,1

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

видів в усіх категоріях господарств України в 2017 році досягло 15505,8 млн шт., у тому числі сільськогосподарських підприємств усіх форм власності — 8365,3 млн шт., у господарствах населення — 7140,5 млн шт. Разом з тим слід відмітити, що кількість підприємств, які займаються виробництвом яєць, з кожним роком скорочується, при чому відбувається це, головним чином, за рахунок підприємств з обсягом виробництва до 500 тис. шт. на рік. Так, в період 2000—2017 рр. загальне виробництво яєць зросло майже в два рази, головним чином за рахунок збільшення виробництва на сільськогосподарських підприємства майже в три рази. Частка вироблених у сільськогосподарських підприємствах яєць у загальній їх кількості збільшилась з 33,8% до 54,0%. При цьому виробництво яєць на одну особу збільшилося у 2,5 рази — з 179 до 456 яєць.

Збільшення обсягів виробництва яєць відбулося рахунок створення в Україні високотехнічних, вертикально-інтегрованих, потужних птахівничих підприємств. Використання у них високопродуктивних кросів, нових ресурсозберігаючих технологій, оптимізованих раціонів, сучасних зооветеринарних заходів дозволяє одержувати високу яйценосність курей.

Переведення виробництва в галузі на промислову основу дозволяє підприємствам розвиватися прискореними темпами, впроваджувати у виробництво глибоку переробку яєць з виробництвом різноманітних продуктів (включаючи яєчний порошок). Мережа птахофабрик більш-менш рівномірно розміщена у регіонах України, про що свідчить концентрація виробництва яєць, яка зображена на рисунку 3.

З цього рисунку видно, що до трійки лідерів з виробництва яєць входять Київська (2832,5 млн шт.), Хмельницька (1308,4 млн шт.) та Херсонська (1024,9 млн шт.) області. Далі йдуть Вінницька (945,7 млн шт.) та Дніпропетровська (845,3 млн шт.) області. Ця п'ятірка областей виробляє майже половину (45%) від всеукраїнського виробництва яєць. Яєчне виробництво в порівнянні з виробництвом м'яса птиці також має високу ступінь концентрації виробництва, про що свідчать дані таблиці 5.

Так, протягом 2017 р. кількість підприємств, які займалися виробництвом яєць складає 381 суб'єкт господарювання. Майже весь загальний обсяг виробництва (90,1%) сконцентрований на 46 підприємств, що виробляють більше 50 млн шт. Це свідчить також про великопромислове утримання птиці, яке в основному сконцентроване на сільськогосподарських підприємствах. Також використання високопродуктивних кросів, нових ресурсозберігаючих технологій, оптимізованих раціонів, сучасних зооветеринарних заходів дозволило протягом 2000—2017 рр. значно підвищити яйценосність курей. Отже, проаналізувавши динаміку виробництва продукції птахівництва необхідно відмітити, що нарощування обсягів виробництва продукції птахівництва можливе лише за рахунок великих спеціалізованих підприємств, які здатні організувати цілорічне виробництво на основі комплектування промислового стада, збалансованої годівлі та забезпечення технологічних вимог.

— Одним із узагальнюючих показників економічної ефективності діяльності підприємств птахівництва є рентабельність. Досліджуючи динаміку рівня рентабельності продукції птахівництва слід відмітити, що виробництво м'яса птиці поступово стає прибутковим на відміну від виробництва яєць, де прослідковується тенденція до зниження рівня рентабельності. Аналіз рентабельності виробництва м'яса птиці по підприємствах України свідчить, що у 2000 році виробництво м'яса було збитковим і рентабельність становила — 33,2%. З 2004 року спостерігався ріст рівня рентабельності виробництва м'яса з піком у 2005 році 24,9% (рис. 4). Проте процеси монополізації ринку виробництва м'яса сільськогосподарської птиці, імпорт дешевої продукції з-за кордону, зношеність засобів виробництва призвели до зменшення рентабельності більшості підприємств та їх банкрутства. Так, за один рік з 2006 по 2007 рік рентабельність виробництва зменшилась з 12,1% до -19%. З настанням світової економічної кризи у 2008 році і до 2015 року спостерігалося коливання рентабельності виробництва м'яса птиці у від'ємній площині від -22,5% до -5,4%. З 2016 року рентабельність виробництва м'яса птиці поступово почала зростати і на сьогодні вона має показник на рівні 7%. Такі процеси пояснюються впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, що призводять до нестабільності ситуації на ринку. Крупні виробники, маючи значні фінансові резерви, здійснюють власні стратегії витіснення конкурентів, періодично зменшуючи ціну на свою продукцію та монополізуючи ринок [4].

Протилежна ситуація виробництву м'яса птиці відмічається з рентабельністю харчових яєць, де, починаючи з 2000 року, виробництво харчових яєць було прибутковим. Так, якщо у 2000 році цей показник становив 10,6%, то у 2005 році рентабельність зросла до 24,9% і пік її відбувся у 2015 році при рівні рентабельності 60,9%. На сьогодні рентабельність виробництва харчових яєць складає -9%. Це сталося за рахунок підвищення собівартості в результаті збільшення витрат на виробництво продукції. В першу чергу це пов'язано з різкими зростанням цін на зерно, яке становить найбільшу частину кормової суміші птиці; по-друге — з підвищенням ціни на енергетичні ресурси, по-третє — зі зниженням рівня споживання яєць в Україні. Низька купівельна спроможність населення спонукає виробників активніше експортувати продукцію на зовнішні ринки. Падіння обсягів виробництва безпосередньо пов'язано зі скороченням внутрішнього збуту через втрати ринку на підконтрольних територіях, скорочення кількості населення і зниження його купівельної спроможності. Подальше ускладнення економічної ситуації

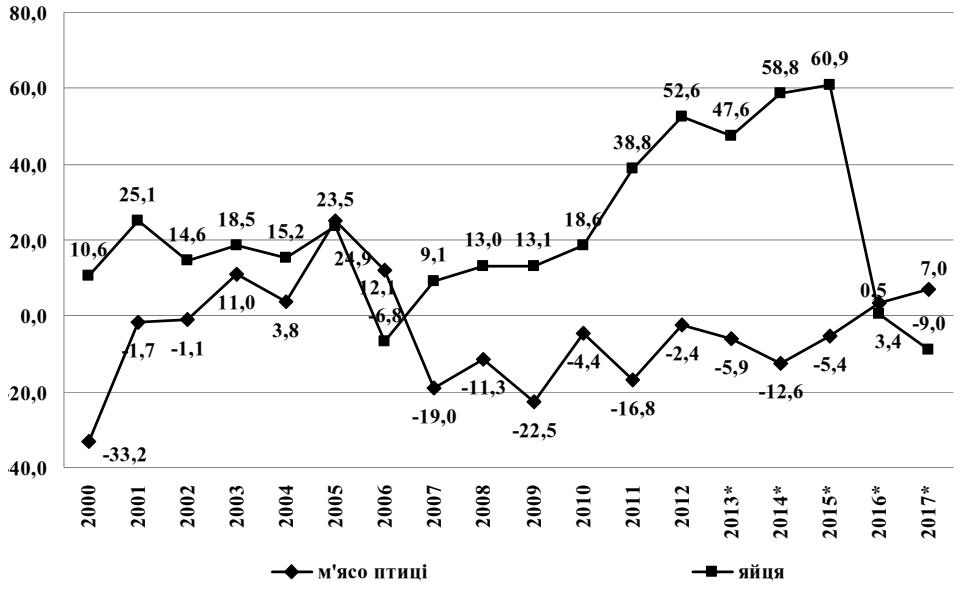

Рис. 4. Динаміка рівня рентабельності продукції птахівництва

Джерело: адаптовано [5; 6].

в країні призводить до зниження реальних доходів населення і скорочення фонду споживання яєць, що, в свою чергу, впливає на обсяги виробництва промислових підприємств. На сьогодні темпи зростання витрат на виробництво перевищують темпи зростання цін реалізації. При цьому 46% загального обсягу виробництва яєць припадає на господарства населення, і це має значний вплив на процеси ціноутворення в галузі.

ВИСНОВКИ

Таким чином, провівши аналіз сучасного стану птахівництва в Україні є підстави стверджувати, що українське птахівництво впевнено крокує до європейського рівня. В цілому по Україні спостерігається стрімкий розвиток галузі птахівництва, відмічено тенденцію до збільшення поголів'я птиці, обсягів виробництва м'яса птиці та виробництво яєць. Це зумовлене, насамперед, зростанням попиту з боку населення та підприємств харчової промисловості. Крім того, м'ясо птиці стало замінником для більшості споживачів м'яса інших видів м'яса з огляду на те, що останніми роками відбувається суттєве скорочення пропозиції м'яса великої рогатої худоби та свиней, а відповідно зростають і ціни на них.

З огляду на проведене дослідження, на нашу думку, основними напрямами розвитку птахівництва повинні стати: формування нових та відродження колишніх спеціалізованих комплексів з виробництва продукції птахівництва на індустріальній основі, більш повного використання генетичного потенціалу кросів і порід птиці, раціональної організації праці та виробництва, впровадження ресурсозберігаючих технологій виробництва продукції; поглиблення переробки птахівничої сировини, розширення асортименту і підвищення якості продукції; освоєння сучасних методів маркетингу, збуту, реклами. Також для підвищення ефективності галузі необхідно збільшувати обсяги виробництва продукції на промисловій основі з використанням наявного потенціалу підприємств; поліпшувати матеріально-технічну базу птахівничих підприємств, значно збільшувати обсяг інвестицій в розвиток птахо підприємств; вдосконалювати державне регулювання цін на енергоносії, кормові та інші матеріально-технічні ресурси. Основними виробниками м'яса птиці і яєць повинні стати птахівничі підприємства при значному скороченні питомої ваги особистих селянських господарств, які не здатні забезпечувати розвиток галузі на інноваційній основі.

Література:

1. Вініченко І.І., Маховський Д.В. Стан та перспективи розвитку птахівничих підприємств в Україні / І.І. Вініченко, Д.В. Маховський // Агросвіт. — К., 2015. — № 24. — С. 3—6.

2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/

3. Іщенко Ю.Б. Птахівництво України [Аналітичний огляд]/Ю.Б. Іщенко-Харків. — 2013. — 74 с.

4. Рентабельність виробництва продукції тваринництва у 2016 році. https://meatinfo.net/.../item-rentabelnst-virobnitctva-produkt

5. Сендецька С.В. Птахівництво в особистих селянських господарствах: проблеми і перспективи / С.В. Сендецька // Наук. вісник ЛНУВМБТ ім. С.З. Гжицького. — Львів, 2014. — № 1. — С. 130—134.

6. Тваринництво України в 2017 році. Статистичний збірник / За ред. О. Прокопенко. — Державна служба статистики України. — К., 2018. — 165 с.

7. Щетініна І.О. Значення інноваційного розвитку для птахівництва. Сучасний стан виробництва м'яса птиці в Україні та перспективи розвитку / І.О. Щетініна, В.І. Дяченко // Інститут птахівництва УААН. — 2009. — С. 32—38.

References:

1. Vinichenko, I. I. and Makhovs'kyj, D. V. (2015), "Status and prospects of development of poultry enterprises in Ukraine ", Ahrosvit, vol. 24, pp. 3—6.

2. State Statistics Service of Ukraine (2018), Statistical information, available at:http: http://ukrstat.gov.ua/ (Accessed 12 February 2018).

3. Ischenko, Yu.B. (2013), Ptakhivnytstvo Ukrainy [Poultry Farming of Ukraine, Kharkiv, Ukraine.

4. Rentabel'nist' vyrobnytstva produktsii tvarynnytstva u 2016 rotsi. https://meatinfo.net/.../item-rentabelnst-virobnitctva-produkt (Accessed 20 February 2018).

5. Sendets'ka, S. V. (2014), " Poultry farming in private farms: challenges and perspectives ", Nauk. visnyk LNUVMBT im. S.Z. Hzhyts'koho, vol. 1, pp. 130—134.

6. State Statistics Service of Ukraine (2018), "Tvarynnytstvo Ukrainy v 2017 rotsi. Statystychnyj zbirnyk" [Livestock of Ukraine in 2017. Statistical Collection], Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

7. Schetinina, I.O. (2009), "The value of innovation for poultry. Present situation poultry production in Ukraine and prospects of development", Instytut ptakhivnytstva UAAN, pp. 32—38.

Стаття надійшла до редакції 05.03.2019 р.